

РОЗДІЛ V

Гроші, фінанси та кредит

УДК 330:336

Карлін Микола,
доктор економічних наук, професор, Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування;
м. Луцьк; e-mail: karlin.lutsk@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-117-124>

ЗРОСТАННЯ РОЛІ ФІНАНСОВО-ЕКОЛОГІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СВІТОВІЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІКАХ: ПРОБЛЕМА ВИБОРУ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розкрито особливості використання негативних та позитивних фінансово-екологічних інструментів, які застосовуються для побудови «зеленої» економіки в країнах світу. *Мета роботи* – дослідження їх впливу на становлення екологічної економіки в різних державах, а також окреслення насамперед тих позитивних фінансово-екологічних інструментів розвитку ринкової економіки, які добре впливають на побудову економіки, сприятливої для довкілля. Досліджено соціально-економічні проблеми щодо фінансування заходів зі становлення «зеленої» економіки в країнах світу та можливі способи їх розв’язання. Проаналізовано перспективи й проблеми застосування «зеленого» тарифу в країнах світу й в Україні.

Ключові слова: фінансово-екологічні інструменти, вуглецевий податок, «теплій» кредит, «револьверний» кредит, «зелений» тариф, «зелені» інвестиції, «зелені» облигації.

Карлін Николай,
доктор экономических наук, профессор,
Восточноевропейский национальный университет
имени Леси Украинки, кафедра финансов, банковского дела и страхования;
г. Луцк; e-mail: karlin.lutsk@gmail.com

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ ФИНАНСОВО-ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ИНСТРУМЕНТОВ В МИРОВОЙ И НАЦИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИКАХ: ПРОБЛЕМА ВЫБОРА ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье раскрываются особенности использования негативных и позитивных финансово-экологических инструментов, которые применяются для построения «зеленой» экономики в странах мира. *Цель работы* – исследование их влияния на становление экологической экономики в разных государствах, а также очерчение прежде всего тех положительных финансово-экологических инструментов развития рыночной экономики, которые хорошо влияют на построение экономики, благоприятной для окружающей среды. Исследуются социально-экономические проблемы финансирования мероприятий по становлению «зеленой» экономики в странах мира и возможные пути их решения. Анализируются перспективы и проблемы применения «зеленого» тарифа в странах мира и в Украине.

Ключевые слова: финансово-экологические инструменты, углеродный налог, «теплый» кредит, «револьверный» кредит, «зеленый» тариф, «зеленые» инвестиции, «зеленые» облигации.

Karlin Mykola,
Dr. Sc. (Economics), Professor,
Lesya Ukrainka Eastern European National University,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance;
Lutsk; e-mail: karlin.lutsk@gmail.com

GROWING THE ROLE OF FINANCIAL AND ENVIRONMENTAL INSTRUMENTS IN THE WORLD AND NATIONAL ECONOMIES: THE PROBLEM OF THE CHOICE FOR UKRAINE

The socio-economic mechanism for implementing international environmental agreements does not yet ensure the achievement of the goals set for them in the future. At the same time world and Ukrainian scholarly literature still lacks systematic research on the positive and negative impact of various financial and environmental instruments on the incipience of a «green» economy in the countries of the world.

The negative financial and environmental instruments in the leading countries of the world are primarily attributed to as the so-called carbon tax which is the price of emissions into the air of every ton of carbon dioxide. The problem for Ukraine is its low level which does not encourage domestic business to introduce modern environmental technologies of production and involvement to our country predominantly «dirty» foreign investments.

Ukrainian manufacturers need to take into account the fact that more and more enterprises in the leading countries of the world use such a new financial and environmental tool as the «internal price for carbon» which permits to take maximum account of climatic constraints and risks while developing the company's development strategy for the future. In particular the EU countries are considering the implementation of special certificates which will be provided the type of energy used to produce one or another product (service).

The extremely difficult economic problem for Ukraine is the employ of «warm» credits and «green» tariff which is distributed in many countries of the world. The point is that the latter's rate in Ukraine substantially exceeds the rate for traditional energy producers in many countries of the world leading to the domination on the renewable energy market large enterprises. Therefore the state must develop appropriate organizational and economic measures regarding the proper conditions for entry into this market of small business and households.

In general the article reveals the peculiarities of the use of negative and positive financial and environmental instruments used to build the «green» economy in the countries of the world and the possibilities of their application in Ukraine.

Key words: financial and environmental instruments, carbon tax, «warm» credit, revolving credit, green tariff, green investments, green bonds.

Постановка проблеми. Загальноновизнано, що сьогодні світова спільнота перебуває на межі екологічної катастрофи. Для розв'язання світових екологічних проблем прийнято низку важливих міжнародних угод, зокрема Кіотську та Паризьку угоди, згідно з якими більшість країн світу взяла на себе зобов'язання скоротити викиди парникових газів. Разом із тим провідними світовими експертами у сфері екології виявлено, що соціально-економічний механізм реалізації цих угод поки що не забезпечує досягнення поставлених у них цілей на перспективу, що зумовлює пошук нових підходів до зменшення викидів парникових газів та збереження екології в цілому. На це, зокрема, указано в щорічній доповіді Римського клубу, опублікованій у грудні 2017 р. Відповідно, у статті досліджено соціально-економічні проблеми щодо фінансування заходів зі становлення «зеленої» економіки в країнах світу та в Україні й можливі способи їх розв'язання. Проаналізовано проблеми та перспективи застосування «зеленого» тарифу в країнах світу й в Україні, оскільки щодо нього в нашій державі існує значне упередження: він в основному використовується в інтересах українських монопольних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження фінансових проблем розвитку екологічної («зеленої») економіки зробили такі зарубіжні та українські вчені, як І. Бистряков, Е. Вайцзеккер, І. Вахович, В. Геєць, В. Голян, О. Губанова, Б. Данилишин, Г. Дейлі, В. Кравців, Н. Крафтс, Д. Лижін, С. Мезенцев, Р. Кламтам, Н. Павліха, Б. Порфір'єв, Б. Рубцов, П. Саблук, О. Сохацька, Д. Стігліц, І. Сторонянська, Дж. Съєберт, Ю. Туниця, Дж. Фарлей, М. Хвесик, Є. Хлобистов та ін. Водночас поки що не вистачає системних досліджень позитивного й негативного впливів різних фінансово-екологічних інструментів на становлення «зеленої» економіки в країнах світу, що ускладнює їх використання й в Україні. Передусім, це стосується механізмів застосування «зеленого» тарифу та «теплих» кредитів, оскільки українська практика свідчить про неоднозначні наслідки їх застосування. Особливо гостро постали ці проблеми в останні роки в умовах здійснення фіскальної децентралізації,

оскільки Українська держава хоче перекласти розв'язання більшості екологічних проблем на об'єднані територіальні громади, не надавши їм належних фінансових ресурсів. Крім того, в Україні не вистачає власних фінансових ресурсів для запровадження відновної енергетики, тому в державі використовують традиційні джерела енергії, що суперечить міжнародним екологічним угодам та не дає змоги нашій країні отримати позики й пільгові кредити від міжнародних екологічних організацій. Український бізнес також поки що не готовий працювати в умовах сучасних екологічних обмежень, що запроваджуються в провідних державах світу під час виробництва продукції з використанням традиційних джерел енергії. Відповідно, у перспективі це може призвести до суттєвого скорочення українського експорту та скорочення робочих місць в Україні. У нашій країні також не враховано й той факт, що в умовах розвитку цифрових технологій і штучного інтелекту буде стрімко зменшуватися зайнятість у традиційних галузях виробництва, зокрема й у традиційній енергетиці, а зростати, передусім, у сфері відновної енергетики та переробки різного виду відходів. Подібну тенденцію враховано, насамперед, у США при президентові Б. Обамі, тому в цій державі за рахунок державних та приватних інвестицій створено кілька мільйонів додаткових робочих місць у відновній енергетиці та переробці відходів. У країнах ЄС, крім того, проводять експерименти із запровадженням безумовного доходу, щоб якимось розв'язати проблему з очікуваним підвищенням безробіття в епоху зростання використання цифрових технологій. Усі ці тенденції важливо врахувати в сучасній економічній політиці Української держави, зокрема й за рахунок системного використання фінансово-екологічних інструментів (стимулів), на що поки не звернуто належної уваги в практиці господарювання, оскільки наголошено на розвитку традиційних сфер економіки, зокрема й галузей енергетики, що ґрунтуються на викопних енергоносіях. При цьому розробку системи фінансово-екологічних інструментів (стимулів) розвитку екологічної економіки треба, насамперед, вести на основі аналізу вже наявної практики, а не послуговуватися різноманітними теоріями, які не можна реалізувати в реальному житті. Це, насамперед, стосується теорій щодо повної заборони використання викопного палива та переходу на відновну енергетику. Справа в тому, що відновна енергетика поки що є дуже дорогою для багатьох держав світу, зокрема й для України. Крім того, її застосування значною мірою залежить від природних катаклізмів, тому для балансування енергетичної ситуації в окремій країні, як і у світі загалом, потрібно використовувати й традиційні підприємства з продукування енергії.

Мета статті – дослідження позитивного та негативного впливу різних фінансово-кредитних інструментів на становлення екологічної економіки в країнах світу, що дасть змогу розробити їхню систему й підвищити ефективність їх використання в Україні. Відповідно, **завданнями** роботи є виявлення позитивних впливів фінансово-екологічних інструментів на побудову сприятливої для довкілля економіки в провідних країнах світу; аналіз проблем, що виникають за використання вказаних інструментів і можливих напрямів їх розв'язання. Дослідження здійснюється задля запровадження кращого зарубіжного досвіду з побудови екологічної («зеленої») економіки в Україні в умовах обмежених фінансових ресурсів, що пов'язано з окупацією Росією Автономної Республіки Крим і військових дій на Сході нашої країни.

Виклад основного матеріалу. Одним із найважливіших напрямів функціонування соціально-ринкової економіки в розвинутих країнах є фінансове стимулювання владою побудови сприятливої для існування людства екологічної (або «зеленої») економіки. Для цього у світі використовують цілу гаму екологічних фінансово-екологічних інструментів, які важливо пристосувати й до умов України. Тим більше, що їх важливо застосувати у 2018–2020 рр., оскільки, за підсумками 2017 р., наша країна втратила 65 позицій за індексом екологічної ефективності, опинившись на 109 місці серед 180 держав світу [1]. Усе це вимагає суттєвого вдосконалення використання тих екологічних фінансово-кредитних інструментів, які вже застосовуються в Україні (насамперед екологічного податку, «зеленого» тарифу, «зелених» інвестицій, податкових пільг на використання електротранспорту тощо), та запровадження нових, що вже застосовуються в провідних країнах світу («зелені» інновації, «зелені» сертифікати, карбонові обмеження на діяльність підприємств на перспективу тощо). Це потрібно тому, що однією з підвалин соціально-ринкової економіки, на думку зарубіжних й українських учених, є забезпечення екологічного порядку, що передбачає збереження довкілля, енергетичну ефективність, використання альтернативних відновлюваних джерел енергії [2, с. 71]. У цьому плані важливо використовувати не лише негативні, але й позитивні фінансово-екологічні інструменти, щоб поліпшити якість довкілля.

Аналіз зарубіжної та української наукової літератури з економіки природокористування дає підставу віднести до негативних фінансово-екологічних інструментів, насамперед, так званий вуглецевий податок, тобто ціни викидів у повітря кожної тонни вуглекислого газу. Визначення рівня

вуглецевого податку виходить із нормативів заданої державою ціни на вуглець, з урахуванням якої суб'єкти ринку обчислюють можливі обсяги викидів, які не лімітуються. Вуглецеві податки використовуються багатьма державами Європи, а також Мексикою та Японією. Щорічний світовий обсяг їх сплати складав 14 млрд дол. США (на квітень 2015 р.) Ціни на вуглець складають від 1 дол. за тонну вуглекислого газу в еквіваленті в Мексиці до 130 дол. за тонну у Швеції. Разом із тим у більшості випадків ця ціна складає менше ніж 10 дол. за тонну [3, с. 9]. Згідно з Податковим кодексом України, ставка вказаного податку становить 0,33 грн (0,015 євро) за 1 тонну вуглекислого газу в еквіваленті, тоді як у ЄС зараз ринкова ціна за 1 тонну вуглекислого газу в еквіваленті складає близько 6 євро. Тому цей податок в Україні поки що не створює належних стимулів до зменшення парникових викидів в атмосферу та заохочує як українських, так і зарубіжних інвесторів розвивати в нашій країні «брудні» виробництва. Цьому може завадити лише самоорганізація населення на місцях і соціально-відповідальний бізнес, оскільки наша держава ще не приділяє належної уваги збереженню довкілля. Аналіз експертами [4, с. 12] основних пріоритетів бюджетної політики України засвідчив слабку увагу влади до необхідності розв'язання екологічних проблем, що вимагає посилення тиску громадянського суспільства на українську владу. Водночас, ураховуючи той факт, що в останні роки Україна перетворилася на найбіднішу країну Європи, важливо поступово підвищувати ставку вуглецевого податку, орієнтуючись на його рівень у наймеш розвинутих державах ЄС.

Для України важливо ефективніше торгувати вуглецевими квотами на міжнародних вуглецевих біржах, щоб отримати додаткові іноземні інвестиції для побудови «зеленої» економіки в країні. Справа в тому, що наша держава поки що не вибирає встановлені для неї міжнародним співтовариством вуглецеві квоти на викиди в повітря двоокису вуглецю. Їх можна продавати розвинутим країнам, які перевищують закріплені за ними подібні квоти. Але умовою отримання вказаних інвестицій є обов'язкове їх використання на проекти, у яких передбачено скорочення викидів парникових газів у цілому.

Усе більше компаній у провідних державах світу використовують і такий новий фінансово-екологічний інструмент, як «внутрішня ціна на карбон», що дає можливість урахувати кліматичні ризики під час розробки стратегії розвитку компанії. Згідно зі звітом, оприлюдненим CDP (Climate Disclosure Project) та We Mean Business напередодні засідання групи G20 у кінці травня 2017 р. в Італії, близько 100 компаній із Fortune Global 500 уже застосовують подібний фінансовий інструмент. Спираючись на розрахунки експертів, компанії користуються так званими ціновими коридорами, що демонструють ефективну ціну на викиди парникових газів на наступні 20–30 років для утримання темпів потепління на планеті. Уже сьогодні, за підрахунками CDP (Climate Disclosure Project) та We Mean Business, середня внутрішня ціна на викиди парникових газів у межах корпорацій енергетичного сектору коливається біля позначки 35 дол. США за тонну вуглекислого газу в еквіваленті у 2020 р. та 30–100 дол. США у 2050 р. [5]. Важливо вказану тенденцію врахувати й у діяльності українського бізнесу та державних екологічних структур.

У країнах ЄС розглядають питання щодо запровадження спеціальних екологічних сертифікатів, у яких буде передбачено вид енергії, що використаний для продукування того чи іншого товару (послуги). У випадку застосування переважно викопних джерел енергії для виробництва певного товару для нього будуть уведені обмеження для експорту в держави ЄС. Тим самим фінансово стимулюватиметься виробництво енергії з відновних джерел.

Новою складовою частиною механізму застосування позитивних фінансово-екологічних інструментів у сучасних умовах є «зелені» кредити так званих «зелених» фінансових інститутів (зокрема, «зелених» банків), котрі отримали розповсюдження насамперед у США, Німеччині, інших провідних країнах Європи, розвиток яких також важливо фінансово стимулювати й в Україні. До них, насамперед, відносять альтернативні фінансові інститути, що інвестують у захист довкілля, у раціональне використання природних ресурсів, у підтримку сільського господарства та виробників біологічної продукції, а також забезпечують високий рівень прозорості фінансових операцій і соціальної відповідальності стосовно своїх клієнтів і співробітників. Зокрема, кількість клієнтів «зелених» банків у розвинутих державах постійно зростає, хоча вони не є конкурентами традиційним великим фінансово-кредитним закладам. В основному клієнтуру подібних банків складають люди з вищою освітою й доходом, що вищий від середнього; які хочуть знати, що відбувається з їхніми грошима та не бажають укладати свої кошти в спекуляції на світовому фінансовому ринку. Вони зацікавлені, насамперед, у збереженні довкілля. Так, на початку 2017 р. керівництво німецького «Дойче-Банку» прийняло рішення, що банк

і його дочірні структури по всьому світу не надаватимуть кредити для видобутку енергетичного вугілля та побудови тепло- й електростанцій, які працюють на викопному паливі. Фінансування вже розпочатих проєктів за участі «Дойче Банку» в цій сфері поступово скорочуватиметься, а з часом припиниться взагалі. Це рішення прийнято відповідно до обіцянки «Дойче-Банку», яку оголошено під час проведення Паризької кліматичної конференції в грудні 2015 р. Крім цього банку, ще 400 державних і приватних компаній, які брали участь у конференції, пообіцяли вжити подібних заходів, щоб допомогти в боротьбі з глобальним потеплінням.

Значну увагу в провідних країнах світу приділили запровадженню екологічних інвестицій та інновацій, які ми відносимо до позитивних фінансово-екологічних інструментів. Зокрема, Рада фінансової стабільності (FSB), у яку входять центральні банки та міністри фінансів групи G20, у грудні 2016 р. прийняла рекомендації для фінансових інвесторів (банків, страхових компаній, фондів, що управляють фінансовими активами) та для нефінансових організацій щодо добровільного інформування про потенційний вплив їхніх інвестицій на зміну кліматичних умов у світі. Причому наголошено на ринковому стимулюванні тих інвесторів, які своїми інвестиціями поліпшують кліматичні умови господарювання. Водночас представники фірм, які інвестують у «зелену» економіку, уважають подібне рішення недостатнім та виступають за обов'язкове (а не добровільне) інформування про вплив інвестицій на кліматичні наслідки. Запровадження останньої вимоги для українського бізнесу може стати суттєвою перешкодою для експорту, насамперед у країни ЄС, у багатьох із яких влада може дуже швидко запровадити подібні вимоги під тиском громадськості.

Недооцінювати роль громадськості в побудові екологічної економіки, як поки що це відбувається в Україні, уже не можна. Зокрема, керівництво окремих штатів США, урахувавши вимоги виборців, уже ставить умовою отримання енергії на своїй території переважно від підприємств відновної електроенергетики та поступової заборони використання електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. Під тиском громадськості подібну політику починає здійснювати й усе більше суб'єктів господарювання цих штатів, відмовляючись від електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. Загалом до міжнародного руху відмови від інвестицій у викопне паливо в різних регіонах світу приєдналося понад півтисячі установ, насамперед деякі університети США, Великої Британії, низки інших країн. До цього руху долучилися й такі структури, як найбільша в Європі страхова компанія «Allianz SE», суверенний фонд Норвегії, пенсійний фонд Осло, а президент Фонду братів Рокфелерів зробив у вересні 2014 р. заяву про відмову інвестувати 860 млн дол. США в проєкти, пов'язані з викопним паливом.

Суттєвою проблемою для України щодо впливу громадськості на дотримання бізнесом екологічних стандартів виробництва є його неготовність до запровадження подібних норм, хоча дещо в цьому плані робиться під тиском міжнародних екологічних організацій. Зокрема, запровадження в нашій державі інституту екологічної оцінки європейського зразка було на порядку денному екологічних реформ щонайменше останнє десятиліття [6]. Водночас два міжнародні квазісудові органи – Комітет з дотримання Організації економічного співробітництва та розробки Конвенції Еспо – визнали Україну порушницею міжнародних зобов'язань саме у зв'язку з відсутністю реального механізму залучення громадськості в процеси оцінки впливу на довкілля діяльності тих чи інших підприємств. Проти цього, передусім, виступають великі українські підприємства багатьох галузей економіки, оскільки чимало з них працюють зі значними порушеннями екологічних норм. Тому проблемою щодо виконання вимог міжнародних кліматичних угод для нашої держави (а отже, й отримання екологічної допомоги та кредитів) стало те, що Президент України П. Порошенко на початку листопада 2016 р. не підписав ухвалений 4 жовтня 2016 р. Верховною Радою України Закон «Про стратегічну екологічну оцінку» і відправив його на доопрацювання. На необхідності доопрацювання цього закону наполягали насамперед Асоціації свинарів, виробників молока, птахівників України [7]. Головна причина – те, що через суперечливі положення цього закону, як уважають практики, більшості тваринницьких господарств нашої країни довелося б зупинити роботу на час отримання ними висновку про вплив їхньої діяльності на довкілля, механізм отримання якого є досить складним та непрозорим. Водночас указаний закон передбачає багато позитивних моментів щодо реалізації бізнесом своєї діяльності відповідно до міжнародних екологічних стандартів. Серед них – проведення процедури оцінки впливу на довкілля; запровадження імперативного правила, згідно з яким проведення оцінки впливу на навколишнє середовище під час виконання планової діяльності є обов'язковою умовою. Згідно з

цим законом також передбачено забезпечення безкоштовного доступу громадськості до всієї екологічної інформації, що стосується планової діяльності підприємств і процедури громадського обговорення. Ці та інші важливі складники закону важливо зберегти в процесі доопрацювання, оскільки вони відповідають міжнародним екологічним стандартам ведення бізнесу.

Дуже складною проблемою для України є застосування такого позитивного фінансово-екологічного інструменту, як «теплий» кредит. Його надають державні банки через Державне агентство з енергоефективності й енергоефективності. Виплата відсотків за «теплим» кредитом здійснюється по завершенню проекту протягом дії кредиту (5 або 10 років). Середня ставка за таким кредитом донедавна складала 25 %, а місцева компенсація за ним для позичальника становила 10–15 % від загальної вартості обслуговування «теплого» кредиту. Суть проблеми з використання такого кредиту полягає в тому, що українські забудовники використовують високу енергетичну ефективність своїх об'єктів як маркетинговий хід для зниження ціни на квартири. Їм економічно не вигідно продавати квартири в енергетичноощадних будинках, оскільки це суттєво впливає на зростання їхньої вартості. Тому об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) змушені подібні витрати брати на себе. Водночас не всі члени ОСББ готові фінансувати заходи з підвищення енергоефективності свого житла, оскільки вони вимагають значних затрат, незважаючи на пільги держави й місцевих органів влади щодо отримання ОСББ «тепліх» кредитів. Альтернативою «теплому» кредиту в Україні вже починає виступати кредит IG-energy, згідно з умовами якого надається компенсація в розмірі 15–20 % від суми кредиту за рахунок коштів ЄБРР. Указаний «зелений» кредит видається трьома українськими банками, а його сума сягає 15 тис. євро. ЄБРР компенсує 15–20 % кредиту, якщо позичальник реалізував енергоефективні заходи з використанням однієї категорії матеріалів або обладнання (пільга становитиме 15 %) чи двох і більше категорій (пільга збільшиться до 20 %). Цей кредит можуть отримати як фізичні особи, так і ОСББ.

Для підвищення рівня енергоефективності бюджетних організацій в Україні доцільно застосувати так званий «револьверний» кредит, суть якого полягає в такому. Спочатку цей кредит надається одній бюджетній установі (як показує досвід низку країн, ними, насамперед, виступають школи), щоб вона підвищила свою енергоефективність. Потім отримана за рахунок цього економія використовується для наступної бюджетної організації й т. д. Проблемою є отримання початкової суми такого кредиту, оскільки більшість місцевих громад поки що не мають подібних можливостей. Вихід убачаємо в залученні іноземних «зелених» інвестицій в енергоощадні технології на місцевому рівні. Практика окремих об'єднаних територіальних громад в Україні свідчить, що це вже стає реальністю.

Ще складнішою економічною проблемою для Української держави є застосування «зеленого» тарифу для виробників відновлювальної енергії, який поширений у багатьох країнах світу. Справа полягає в тому, що його ставка в Україні суттєво перевищує розмір ставки для традиційних виробників енергії. Крім того, цей тариф використовують переважно великі українські підприємства, а не малий та середній бізнес і населення, як це практикується в багатьох країнах світу. Водночас у багатьох державах світу «зелений» тариф встановлено на певний період, а його ставка постійно знижується, щоб поступово досягти рівня тарифів для виробників енергії з традиційних джерел. Вихід для України вбачаємо в поступовому припиненні використання «зеленого» тарифу для великого бізнесу та залишення вказаного тарифу на триваліший термін для дрібного бізнесу й населення.

Перспективною формою застосування позитивних фінансово-екологічних інструментів в Україні може стати використання «зелених» облігацій, кошти від продажу яких у світі направляють насамперед для виробництва відновної енергії. Лідером із їх випуску є Китай, а також низка провідних держав світу, які домінують на цьому ринку. Водночас проблемою для іноземних інвесторів при інвестуванні в «зелені» українські облігації є надзвичайно високий рівень корупції й слабка захищеність іноземних інвестицій у нашій країні. Крім того, важливо розробити ефективну систему регулювання випуску та обігу подібних облігацій в Україні, оскільки їх прибутковість поки що поступається традиційним облігаціям.

Інноваційною формою застосування фінансово-екологічних інструментів в Україні може стати продаж вуглецевих квот на викиди не лише за межі (за допомогою, зокрема, вуглецевих бірж), а й у середині держави. Подібні механізми планують застосувати з часом у провідних країнах світу, а на міжнародному рівні такі механізми вже працюють не один рік. Їх суть полягає в такому: розвинута держава буде чи модернізує енергетичний об'єкт у країні, що розвивається, а взамін отримує частину вуглецевої квоти від цієї держави залежно від рівня скорочення вуглецевих викидів за рахунок побудованого

(модернізованого) енергетичного об'єкта. Проблемою для України є низький рівень ефективності використання так званих вуглецевих кредитів, прикладом чого є повернення нашою державою частини так званого кіотського кредиту від Японії. Це свідчить про неналежний рівень державного контролю за застосуванням «зелених» інвестицій в Україні й не сприятиме залученню подібних інвестицій у перспективі, насамперед для відновлення екології окупованих територій Донбасу, які перебувають на межі екологічного колапсу.

Загалом, сучасний етап розвитку глобалізації та її вплив на природокористування, на думку зарубіжних учених [8], зумовлює необхідність співпраці національних урядів у питаннях природокористування й зумовлює необхідність створення міждержавних інституцій для спільного розв'язання глобальних екологічних проблем. Зокрема, такими є Глобальний екологічний фонд, Зелений кліматичний фонд і низка інших подібних структур, але проблемою є їх фінансове наповнення, оскільки не існує обов'язкових джерел фінансування подібних структур. Ідеться про добровільність провідних держав світу здійснювати внески в подібні фонди, чого сьогодні дуже важко досягнути у зв'язку із загостренням політичних відносин між найбільшими з них. Так, США вийшли із Паризької кліматичної угоди, оскільки їхнє сучасне керівництво вважає, що ця угода насамперед економічно вигідна КНР. Крім того, треба враховувати й той факт, що значна частина міжнародної фінансової допомоги бідним країнам (до яких сьогодні відносять і Україну, що є найбіднішою державою Європи) для розв'язання екологічних проблем використовується недостатньо ефективно. Багато досліджень засвідчують, що до кінцевого споживача доходить від 10 до 20 % міжнародної допомоги [9, с. 392]. Тому Україні треба максимально застосовувати ті фінансові ресурси, які поки що виділяються міжнародним співтовариством на розв'язання екологічних проблем нашої держави. Насамперед треба активніше залучати гранти з відповідних фондів ЄС, зокрема й на місцевому рівні. Позитивний досвід із цього питання вже є, і на Волині в тому числі.

Висновки. У світовій та українській науковій літературі поки що не вистачає досліджень позитивного й негативного впливів різних фінансово-екологічних інструментів на становлення «зеленої» економіки в країнах світу, що ускладнює їх використання й в Україні.

До негативних фінансово-екологічних інструментів у провідних державах світу насамперед відносять так званий вуглецевий податок, тобто ціну викидів кожної тонни вуглекислого газу. Проблемою для України є його низький рівень, що не заохочує вітчизняний бізнес запроваджувати сучасні екологічні технології виробництва.

Екологічні фінансові обмеження в діяльності бізнесу закріплено в низці міжнародних документів, передусім у Кіотському протоколі та Паризькій кліматичній угоді, яких важливо дотримуватись українським підприємствам, насамперед експортерам до країн ЄС.

Українським підприємствам потрібно враховувати й той факт, що все більше компаній у провідних країнах світу застосовують такий новий фінансово-екологічний інструмент, як «внутрішня ціна на карбон», який дає можливість урахувати кліматичні ризики під час розробки стратегії розвитку компанії на перспективу.

Значну увагу в провідних державах світу приділяють запровадженню екологічних інвестицій та інновацій, які ми відносимо до позитивних фінансово-екологічних інструментів. Причому наголошено на ринковому стимулюванні тих інвесторів, які своїми інвестиціями поліпшують екологічні умови господарювання. Зокрема, перспективною формою застосування фінансово-екологічних інструментів в Україні може стати використання «зелених» облігацій, кошти від продажу яких направляються, насамперед, для виробництва відновної енергії.

Дуже складною економічною проблемою для Української держави є застосування «зеленого» тарифу, який поширений у багатьох країнах світу. Справа в тому, що його ставка в Україні суттєво перевищує розмір ставки для традиційних виробників енергії, що призводить до домінування на ринку відновної енергії великих підприємств. Тому державі треба розробити відповідні організаційно-економічні заходи щодо належних умов входження на цей ринок, передусім, малого бізнесу й домогосподарств, як це робиться в провідних державах світу.

Джерела та література

1. Шевченко І. Україна втратила 65 позицій за індексом екологічної ефективності. URL: <https://blogs.korespondent.net/blog/politics/3935316>
2. Соціальна економіка: навч. посіб. 2-ге вид., без змін / [О. О. Беляєв (кер. авт. кол.), Є. Б. Ніколаєв (наук. ред.), А. В. Келічавий та ін.]. Київ: КНЕУ, 2016. 481. [7] с.

3. Порфирьев Б. Н. «Зеленые» тенденции в мировой финансовой системе. *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. № 9. С. 5–16.
4. Тулай О. І. Державні фінанси у забезпеченні сталого людського розвитку: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. «Гроші, фінанси і кредит». Тернопіль. ТНЕУ, 2017. 40 с.
5. Гичка О., Сущенко О. Make the world great again: навیشчо США виходять з Паризької угоди. URL: www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/02/7066632/
6. Алексеева С. «Енергоатом» проти Оцінки впливу на довкілля. *Дзеркало тижня*. 2017. 25 берез. С. 4.
7. Порошенко ветував закон про оцінку впливу на довкілля. *День*. 2016. 2 лист. С. 9.
8. Crafts N. Globalization and Growth in the Twentieth Century. *IMF*. 2000. P. 27–29.
9. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають: пер. з англ. Олександра Дем'янчука. Київ: Наш Формат, 2016. 440 с.: іл.

References

1. Shevchenko, I. Ukraine vtratyła 65 pozyciy za indeksom ekologichnoi efektyvnosti [Ukraine lost 65 points in terms of the ecological efficiency index]. Retrieved from: [http // blogs. korespondent. net / blog / politics / 3935316 /](http://blogs.korespondent.net/blog/politics/3935316/) [in Ukrainian].
2. Nikolaev, E. B. (Eds.). (2016.) *Socialna ekonomika* [Social economy]. Kyiv. KNEU [in Ukrainian].
3. Porfirev, B. N. (2016). «Zelenye» tendencii v mirovoj finansovoj sisteme [«Green» trends in the world financial system]. *Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnoshenia – World Economy and International Relations*, [in Russian].
4. Tulai, O. I. (2017). *Derzhavni finansy u zabezpechenni staloho liudskoho rozvytku* [Public finances in ensuring sustainable human development]. Extended abstract of candidate's thesis. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
5. Hychka, O., & Sushchenko, O. Make the world great again: navishcho SSHA vyhodiat' z Paryz'koiyi uhody [Make the world great again: why the USA quit the Paris Agreement]. Retrieved from: [http // www. eurointegration. com. ua. / articles/2017/06/02/7066632 /](http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/06/02/7066632/) [in Ukrainian].
6. Aleksieieva, Ie. (2017). «Enerhoatom» proty Otsinky vplyvu na dovkillia [«Energoatom» against the environmental impact Assessment]. *Dzerkalo tyzhnia – Dzerkalo tyzhnya*, 3(25), 4 [in Ukrainian].
7. Poroshenko vetuvav zakon pro otsinku vplyvu na dovkillia [Poroshenko vetoed the law on environmental impact assessment]. *Den – The Day*, 02.11.2016, 9 [in Ukrainian].
8. Crafts N. Globalization and Growth in the Twentieth Century. *IMF*. 2000. P. 27–29.
9. Adshemoglu D., D. Robinson. (2016). *Chomu naciï zanepadaiut / per. z angl. [Why nations fail]*. Kyiv. Nach format. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.

УДК 658.1.8:[620.3:332.8]

Левицький Віктор,
кандидат економічних наук, доцент, Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, кафедра фінансів та кредиту;
м. Луцьк; e-mail: lewiktor@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-124-131>

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНОЮ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВОГО МЕХАНІЗМУ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧІВ

У статті досліджено основні частини управління стратегічною фінансово-інвестиційною стійкістю підприємства. Проаналізовано теоретичні підходи до визначення стратегічної стійкості підприємства в розрізі фінансового та інвестиційного складника, її поєднання зі створенням маркетингового механізму поведінки споживачів. Визначено передумови формування стратегічної фінансово-інвестиційної стійкості на основі конкурентоспроможності підприємства, що визначається комплексним управлінським потенціалом і поведінкою споживачів. Крім того, сформовано головні групи та елементи маркетингового механізму поведінки споживачів, що інтерпретовані у вигляді системи управління стратегічною фінансово-інвестиційною стійкістю підприємства з одночасним пропонуванням ефективної формульної моделі стратегічних альтернатив її структури.

Ключові слова: управління, стратегія, маркетинг, фінансово-інвестиційна стійкість, маркетинговий механізм, поведінка споживачів.